

Аннотация

Подцерковный О. П. Экономико-правовые проблемы реформирования портового хозяйства Украины. — Стаття.

В статье анализируются проблемы реформирования портовой отрасли с точки зрения совершенствования хозяйственного законодательства. Критике подвергнуто реформирование портов без выработки современной стратегии развития морехозяйственного комплекса. Отстаивается необходимость сохранения самостоятельности морских портов.

Ключевые слова: реформирование портовой отрасли, морские порты, морехозяйственный комплекс, хозяйственное законодательство.

Summary

Podtserkovnyi O. P. Economic and legal problems of reforming the port sector in Ukraine. — Article.

This article analyzes the problem of reforming the port sector in terms of improving economic legislation. Is subjected to criticism of the reform of the port sector without a modern marine economic development strategy of the complex. Advocated the need to preserve the independence of seaports.

Keywords: reform of the port industry, sea ports, economic marine complex, economic legislation.

УДК 346.91: 347.956

А. О. Згама

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПОВНОВАЖЕНЬ АПЕЛЯЦІЙНИХ ГОСПОДАРСЬКИХ СУДІВ

Багаторічна практика існування спеціалізованих господарських судів свідчить про їх важливість та необхідність в утвердженні суспільного господарського порядку в економічних відносинах. Спеціалізовані суди були створені для захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання і громадян шляхом швидкого та якісного розгляду спорів. Адже беззаперечним є факт, що господарські спори є досить специфічними за своєю правовою природою і потребують високої спеціалізації й професіоналізму. Тим самим господарські суди створюють належні умови для функціонування та розвитку економіки в цілому. Апеляційні господарські суди є тією ланкою в системі господарських судів, які покликані боротися з незаконними та необґрунтованими рішеннями та ухвалами судів першої інстанції з метою надання відповідного судового захисту. Альтернативи апеляційним господарським судам поки що не має, а тому повинне бути створене відповідне підґрунтя для їх ефективної діяльності. Абсолютно правильно визначив місце і роль апеляційних господарських судів Голова Вищого господарського суду України В. І. Татьков, зазначивши, що саме у поліпшенні діяльності апеляційних судів вбачається головний внутрішній резерв поліпшення функціонування системи господарських судів [1, с. 13].

Удосконалення господарського процесуального законодавства повинно відбуватися шляхом пристосування процедури апеляційного перегляду до відповідних повноважень господарських судів апеляційної інстанції, наданих їм

для виконання поставлених перед ним завдань. На жаль, останнім часом маємо лише збільшення кількості нормативно-правових актів, яке часто суперечить принципам господарського судочинства, зокрема оперативного та якісного розгляду справ у сфері економіки. Тому постає потреба у визначенні кола тих необхідних змін до чинного процесуального законодавства, що дійсно сприятимуть досягненню кінцевої цілі правосуддя — відновленню порушених чи оспорюваних прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб, та відповідатимуть засадам, на яких ґрунтується господарський процес. Сьогодні дослідження такої проблематики започатковано в роботах О. П. Подцерковного, В. Е. Беляневича, О. А. Ломакіної та ін.

Метою даної статті є окреслення основних напрямків розвитку повноважень апеляційних господарських судів у механізмі удосконалення господарського процесуального законодавства.

Економічні реалії демонструють свої потреби і остронь цього не можуть знаходитися господарські суди, які повинні мати відповідні права для здійснення відповідного судового захисту. Зокрема, мова йде про інститут зустрічного забезпечення у заходах до забезпечення позову, відомий міжнародній практиці. В Україні апеляційні господарські суди наділені повноваженнями застосовувати заходи до забезпечення позову, що впливає зі змісту ст. 66 ГПК України [2]. Проте забезпечення позову шляхом, наприклад, накладення арешту на майно або грошові суми, що належить відповідачеві, часто вносить дисбаланс в можливість здійснення господарської діяльності учасниками судового процесу та призводить до їх значних фінансових збитків. Економічно вигідним може стати для відповідача внесення коштів у розмірі вимог позивача на депозитний рахунок суду замість арешту грошових сум чи застави іншого майна або майнових прав з метою визволення майна з-під арешту. На цих підставах апеляційній інстанції слід надати право на відмову у забезпеченні позову або на скасування забезпечення позову. Крім того апеляційний господарський суд слід наділити повноваженнями відкривати рахунок для зарахування суми застави. Запропоновані зміни позитивно вплинуть на поліпшення економічного становища учасників господарських відносин, а значить, і на загальний рівень економіки в державі, тим більше що такий досвід вже напрацьований сусідніми країнами. Наприклад, відповідно до ст. 94 АПК Російської Федерації зустрічне забезпечення може бути представлено також відповідачем взамін заходів по забезпеченню позову про стягнення грошової суми шляхом внесення на депозитний рахунок арбітражного суду грошових коштів в розмірі вимог позивача. Надання відповідачем документа, що підтверджує здійснене ним зустрічне забезпечення, є підставою для відмови в забезпеченні позову або зміні забезпечення позову [3].

Одним із напрямків на шляху зменшення навантаження на суди апеляційної інстанції й економії бюджетних коштів може бути передача частини повноважень місцевому господарському суду у питанні перевірки права на апеляційне оскарження. Поштовхом до зазначеного є положення ч. 2 ст. 106 ГПК України, в якому зазначається, якщо апеляційну скаргу подано на ухвалу, що не під-

лягає оскарженню окремо від рішення суду, місцевий господарський суд повертає її заявнику, про що постановляє ухвалу, яка не підлягає оскарженню. Разом з тим Пленум Вищого господарського суду України у п. 5 Постанови від 17.05.2011 р. № 7 звертає увагу на те, що якщо апеляційну скаргу подано: особою, яка не має права її подавати, або на процесуальний документ, який не ухвалювався та відсутній у справі, або повторно після залишення апеляційної скарги без розгляду на підставі ч. 2 ст. 93 ГПК України, або після повернення апеляційної скарги на підставі п. 5 ч. 1 ст. 97 ГПК України, або на рішення чи ухвалу місцевого господарського суду, яку вже було переглянуто в апеляційному (касаційному) порядку, то ці відповідні обставини виключають перегляд судових актів суду першої інстанції апеляційним господарським судом. У таких випадках останній повинен відмовити у прийнятті апеляційної скарги і винести з цього приводу відповідну ухвалу з посиланням на ст. 91 або ст. 106 ГПК України [4].

Враховуючи вищевикладене, позицію Пленуму Вищого господарського суду не можна назвати послідовною та логічною. Якщо питання про відмову у прийнятті апеляційної скарги на ухвалу, яка не оскаржується, вирішується місцевим господарським судом, тоді чому цей суд не може вирішувати й інші питання відмови, про які говориться у п. 5 вищезгаданої Постанови Пленуму Вищого господарського суду України? Вважаємо, що розширення повноважень господарського суду першої інстанції з цього приводу тільки сприяло б процесуальній економії та пришвидшенню досягнення кінцевої цілі судочинства із закріпленням такої норми на рівні ГПК України, а не постанови Пленуму. Дійсно, можливо відмова в апеляційному оскарженні могла б стати дієвим механізмом у боротьбі із зловживанням правом на апеляцію. Недобросовісність учасників господарського процесу негативно впливає на рівень самого правосуддя. Хоча більш ефективною, на наш погляд, слід вважати систему штрафних санкцій за вимушені витрати по вині одного з учасників процесу. Наприклад, за несвоєчасність подання доказів під час розгляду справи у першій інстанції логічним є покладення судових витрат на сторону, котра навмисно не подала належні докази з метою затягування судового процесу, за умови, що рішення було змінено апеляційним господарським судом на підставі цих доказів. Такі ж дії суду апеляційної інстанції мають бути по відношенню особи, яка навмисно ігнорувала засідання в суді першої інстанції, а потім зажадала оскаржити небажане рішення в апеляційному порядку. Тому потребують законодавчого закріплення повноваження апеляційного господарського суду щодо застосування засобів відповідальності у господарському процесі, про які згадується вище.

Разом з тим учасниками господарського процесу, як правило, є суб'єкти господарювання, які мають змогу здійснювати захист своїх інтересів, залучившись допомогою кваліфікованих спеціалістів в галузі юриспруденції, які зможуть інформувати цих суб'єктів у доступній формі щодо усіх ризиків вчинення тих чи інших дій. Примусово позбавити особу права на апеляційне оскарження є неприпустимим і суперечливим по відношенню до загальних конституційних засад здійснення правосуддя. При цьому заслуговує на увагу норма, закріплена

п. 2 ст. 630 ЦПК Естонії, що апеляційна скарга не може бути подана, якщо обидві сторони в заяві, поданої до суду, відмовились від права подачі апеляційної скарги [5]. Дійсно, якщо сторона у справі зацікавлена у пришвидшенні отримання кінцевого результату по справі та вважає за доцільне заздалегідь відмовитися від права перегляду справи в апеляційному порядку, то чому не сприяти їй в цьому? Зазначене буде позитивним як для учасників господарського процесу, так і для самих господарських судів. Тому пропонуємо серед повноважень апеляційних господарських судів закріпити й таке, відповідно до якого апеляційна інстанція буде мати право відмовляти у прийнятті апеляційної скарги, поданою стороною, яка відмовилася від права подачі апеляційної скарги. При цьому слід врахувати, що треті особи, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору, користуються усіма права і несуть усі обов'язки позивача. Проте зазначене не повинно стосуватися осіб, які не брали участі у справі, але господарський суд вирішив питання про їх права та обов'язки, та мають намір оскаржити неправильне рішення в апеляційному порядку та участі в апеляційному провадженні прокурора.

Розвиток повноважень господарських судів апеляційної інстанції варто проводити також в бік наділення цих судів правом здійснювати апеляційний перегляд у порядку письмового провадження. Заслугує на увагу положення ст. 197 КАС України, відповідного до якого в зазначених випадках суд апеляційної інстанції може розглянути справу в порядку письмового провадження за наявними у справі матеріалами, якщо справу може бути вирішено на основі наявних у ній доказів [6]. Враховуючи специфіку господарського процесу, цілком прийнятним, зокрема, є наділення апеляційних господарських судів повноваженнями щодо розгляду господарської справи в порядку письмового провадження за наявними у справі матеріалами у разі: якщо надійшли клопотання від усіх осіб, які беруть участь у справі, про розгляд справи без їх участі; або неприбуття жодної з осіб, які беруть участь у справі, у судове засідання, хоча вони були належним чином повідомлені про дату, час і місце судового засідання. Разом з тим не має сенсу здійснювати апеляційний перегляд у загальному порядку деяких категорій справ. Наприклад, у письмову провадженні можуть переглядатися вимоги, предметом яких є вексельні або чекові зобов'язання, здійснення безготівкових розрахунків, надання фінансових послуг, вимоги, які були визнані відповіддю на претензію позивача, вимоги за майновим позовом до юридичних осіб в розмірі до 5000 гривень, до фізичних осіб — до 500 гривень.

Крім того наділення господарських судів апеляційної інстанції повноваженнями щодо перегляду справ за спрощеною процедурою (у порядку письмового провадження) дозволить шляхом змін до ГПК України увести в господарський процес інститут свідків, при цьому вирішивши пов'язану з цим одну з основних проблем — затягування розгляду господарських справ, коли обґрунтування вимог можуть бути доведені на підставі письмових доказів.

Побоювання тих, хто вважає, що інститут письмового провадження порушує права учасників господарського процесу, є безпідставними. Адже, як свідчить

судова практика, апеляційний перегляд здійснюється з невеликою кількістю додатково поданих доказів, а зазначене дозволить пришвидшити отримання кінцевого результату по справі, буде економічно вигідним для держави і самих учасників процесу. За необхідності, викликанню встановленням нових фактів та дослідженням нових доказів, господарський суд апеляційної інстанції повинен мати право призначити розгляд справи у судовому засіданні із викликом учасників процесу.

Зазначимо, що інститут спрощеного провадження успішно функціонує в ряді зарубіжних країн, наприклад, Естонії (глава 43 ЦПК), Російській Федерації (глава 29 АПК) та інших державах. У Франції та Німеччині передбачається спрощена процедура стягнення безспірної заборгованості.

Удосконалення повноважень апеляційних господарських судів повинно відбуватися в рамках єдиного процесу реформування господарського судочинства, для якого характерним є розгляд спорів економічного характеру, у тому числі тих, що безпосередньо пов'язані із захистом національних інтересів і гарантуванням безпеки особи, суспільства, держави. Відповідно до ст. 13 ГПК України місцеві господарські суди розглядають в першій інстанції усі справи, підвідомчі господарським судам. Разом з тим ст. 32 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» містить положення, що у випадках, передбачених процесуальним законом, Вищий спеціалізований суд розглядає справи відповідної судової юрисдикції як суд першої або апеляційної інстанції [7]. Зокрема, такими повноваженнями наділений Вищий адміністративний суд України. Вищий арбітражний суд України до внесення змін до ГПК Законом від 21 червня 2001 р. № 2539–111 також розглядав спори як суд першої інстанції у випадках, передбачених АПК (нині — ГПК). Критика порядку вирішення спорів ґрунтувалася, перш за все, на тому, що при розгляді справи Вищим арбітражним судом у першій інстанції сторони позбавлялися права оскаржувати його рішення в апеляційному порядку.

Разом з тим постає питання, чи дійсно потрібний апеляційний перегляд усіх без винятку категорій спорів? Маємо переконання, що раніше діючий підхід до визначення повноважень Вищого господарського суду в певній мірі є виправданим. По-перше, вимоги до кандидатур суддів цього суду є більш високими. По-друге, деякі категорії спорів потребують негайного вирішення, оскільки впливають на економічну безпеку держави, з особливим підходом до їх розгляду. У зв'язку з цим можливість апеляційного та касаційного оскарження цих спорів нівелює основну специфіку господарського процесу, а саме оперативність вирішення спору без об'єктивної на те необхідності.

До цих справ варто віднести, наприклад, справи у спорах щодо об'єктів державної власності, що мають стратегічне значення для економіки й безпеки держави, перелік яких визначається чинним законодавством. Перш за все, це мають бути об'єкти паливно-енергетичного, оборонно-промислового комплексів та транспортної галузі. Вказані справи повинні розглядатися колегіально суддями Вищого господарського суду України, при цьому менш вірогідним є вплив владних і бізнесових структур на розгляд таких специфічних справ. Рі-

шення Вищого господарського суду можна буде оскаржити до Верховного Суду України у порядку виняткових обставин.

Тому доречно обмежити повноваження місцевих та апеляційних господарських судів щодо розгляду та відповідно апеляційного перегляду особливо значимих справ, коло яких визначено спеціальними законами, що дозволить уникнути зайвих формальностей без об'єктивної необхідності і дозволить пришвидшити досягнення кінцевого результату по таких складних і в той же час важливих питаннях економіки.

Таким чином, обов'язковою умовою на шляху покращення якості здійснення правосуддя по спорах, що виникають у сфері економічних відносин, є збереження існуючої системи господарських судів. Більшість проблем, що існують у господарському процесі у зв'язку з реалізацією повноважень апеляційною інстанцією, може бути вирішено шляхом внесення відповідних змін до чинного законодавства, перш за все, в частині чіткої регламентації цих прав та обов'язків. Апеляційні господарські суди повинні бути наділені реальними процесуальними повноваженнями для реалізації завдань господарського судочинства, враховуючи його специфіку. Тому розширення чи звуження кола повноважень апеляційних господарських судів має бути зваженим та послідовним.

Удосконалення господарського процесуального законодавства в питанні визначення повноважень апеляційних господарських судів може відбуватися по-різному. Але залишається беззаперечним сам факт необхідності таких змін. Вищепроведений аналіз дозволив визначити, що, перш за все, проблеми розвитку повноважень цієї інстанції слід вирішувати у напрямі гармонізації самої моделі повноважень шляхом підвищення професійного рівня і залучення суддів з відповідною економічною підготовкою, звуження чи розширення кола повноважень залежно від економічних потреб учасників господарського процесу і держави.

Література

1. Доповідь Голови Вищого господарського суду України В. І. Татькова на Пленумі Вищого господарського суду України «Про підсумки роботи господарських судів України у першому півріччі 2011 року» // Вісник господарського судочинства. — 2011. — № 4. — С. 9–21.
2. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. № 1798-XII // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 6. — Ст. 56.
3. Арбитражный процессуальный кодекс Российской Федерации [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.arbitr.ru/law/docs/12027526/12027526-001.htm>
4. Про деякі питання практики застосування розділу XII Господарського процесуального кодексу України : Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 17 травня 2011 р. № 7 // Вісник господарського судочинства. — 2011. — № 3. — С. 23.
5. Гражданский процессуальный кодекс Эстонии [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://icpo-vad.tripod.com/civprgu.html>
6. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2005. — № 35–36, 37. — Ст. 446.
7. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 7 липня 2010 р. № 2453-VI // Відомості Верховної Ради України. — 2010. — № 41, 41–42, 43, 44–45. — Ст. 1468.

Анотація

Згама А. О. Перспективи розвитку повноважень апеляційних господарських судів. — Стаття.

У статті досліджуються напрями розвитку господарського процесуального законодавства з точки зору гармонізації моделі повноважень апеляційних господарських судів. Доводиться необхідність запровадження інституту зустрічного забезпечення й письмового провадження. Запропоновано виключити можливість апеляційного провадження у випадку, коли сторони відмовилися від права на апеляційне оскарження, а також в особливо значимих справах.

Ключові слова: господарський процес, господарський суд, апеляційний господарський суд, повноваження, апеляційне провадження, реформування.

Аннотация

Згама А. А. Перспективы развития полномочий апелляционных хозяйственных судов. — Статья.

В статье исследуются направления развития хозяйственного процессуального законодательства с точки зрения гармонизации модели полномочий апелляционных хозяйственных судов. Доказывается необходимость внедрения института встречного обеспечения и письменного производства. Предложено исключить возможность апелляционного производства в случае, когда стороны отказались от права на апелляционное обжалование, а также в особенно важных делах.

Ключевые слова: хозяйственный процесс, хозяйственный суд, апелляционный хозяйственный суд, полномочия, апелляционное производство, реформирование.

Summary

Zgama A. A. Prospects of the powers of appeal commercial courts. — Article.

The paper examines the direction of the commercial procedure legislation in terms of harmonization of model of powers of appeal commercial courts. The necessity of introduction of institute of the meeting providing and writing production is proved. It is suggested to eliminate possibility of appeal proceeding in cases, when sides quitclaimed on a statutory appeal, and also in especially important businesses.

Keywords: commercial proceeding, commercial court, appeal commercial court, powers, appeal proceeding, reform.

УДК 347.4

Л. Є. Зуєва

СУДОВІ ВИТРАТИ ЯК СКЛАДОВА ПРИНЦИПУ ОПЕРАТИВНОСТІ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЇ У ГОСПОДАРЬСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

Господарському процесу притаманні деякі засади відносно різноманітних процесуальних дій, до яких, зокрема, відносяться судові витрати, які складають зміст та є зовнішнім виразом принципу оперативності та процесуальної економії у господарському судочинстві, виконуються поза судовим процесом та є обов'язковими.

Судові витрати безпосередньо пов'язані з принципом процесуальної економії та оперативності, так як визначають певні загальні засади та чинники господарського судочинства. Режиму економії необхідно дотримуватися при